

Teminat Koşulu: Bildiğimi Biliyorum

Bildiğini bilme sorunu, geleneksel epistemolojide Pryyhon'un ölçüt sorunu çerçevesinde tartışılmıştır. Pryyhon, "bildiğimi bilmem için bir ölçüte ihtiyacım var" diyordu. Ancak bu ölçütü de bilmem gerekir. Bu ölçütü bilmem için de başka bir ölçüde ihtiyacım vardır. Pryyhon'a göre bu durum bu şekilde sonsuza kadar geri gider ve asla bildiğimizden emin olmamızı sağlayacak koşulları oluşturamayız. Özellikle İslam felsefesinde Farabî, İbn Sina ve İbn Kuteybe bu sorunu tartışmışlardır. Daha yakın dönemlerde bu sorun, Schopenhauer (1788-1860) ve Hintikka (1962) tarafından da ele alınmıştır. Hintikka, buna "bildiğini bilme" ilkesi (KK principle) adını verir.¹ Schopenhauer şunu söyledi: "Bildiğinizi bilmeniz, sizin bilmenizden sadece kelimelerde farklıdır. "Bildiğimi bilirim." demek, "Ben bilirim." demekten daha fazla bir anlam taşımaz. Eğer sizin bilmenizle sizin bildiğinizi bilmeniz, iki farklı şeyse bildiğinizi bilmeksizin bilmekle, bu bilgi aynı zamanda biliniyor olmaksızın bildiğinizi bilmek arasında tam bir ayırım yapmayı deneyin."²

Fakat Gettier örnekleri, Hintikka'nın iddiasının aksine "biliyorum" ile "bildiğimi biliyorum" arasında bilişsel süreçlerimiz açısından önemli bir fark olduğunu göstermiştir. Gettier örnekleri oldukça karmaşık görünen sorunu daha açık hale getirmiş ve içselcilik ve dışsalcılık genel tasnifi altında birçok yeni epistemolojik yaklaşımın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dışsalcılık, biliyor olduğumu gösterebilmemin şansı önlemek için yeterli olacağını ileri sürer. İçselcilik ise bunun yeterli olmayacağını ve bildiğimi biliyor olduğumu gösterebilirsem şansı önleyebileceğimi ileri sürer.

Dışsalcılar da içselcilerin sorunu bu şekilde ele almalarına tepki gösterir. Genel olarak normalleştirilmiş veya doğallaştırılmış epistemoloji adı verilen dışsalcı yaklaşımlar, bilgi tartışmalarında gereksiz bir şişkinliğe neden olduğunu ileri sürerek bilgiyi tanımlamak için içselcilerin kullandığı yeni terimleri reddetmişlerdir. Bunlar, ılımlı ve katı dışsalcılar olarak ayrılırlar. Örneğin Quine, bu şişkinliğin gözleme dayalı doğruluğun kuramsal doğruluğa taşındığını ve özellikle temelci ve diye adlandırılan düşünürlerin bilgiyi nasıl elde ettiğimize ve zihnimizin bilgi elde etme süreçlerinin nasıl çalıştığına (betimsel olarak) bakmak yerine ortalığı kuramsal doğruluk çabaları ile doldurduklarını düşünür. O, epistemolojiyi özgün yöntemleri olan bir bilim dalı olarak görmez aksine onun doğa bilimlerinin ve psikolojinin bir alt dalı gibi çalışmasını önerir.³

Geleneksel epistemolojik terimleri kullanmaktan kaçınan bir diğer düşünür Karl Popper'dır. İlginç bir şekilde onun kitaplarında açık bir bilgi tanımına rastlamak mümkün değildir. O, bir inancın doğruluğunu gösteren "iyi nedenler" veya gerekçelendirme fikrini kesin olarak reddeder. Hatta Popper, objektif anlamda bir bilginin olamayacağını sadece yaklaşımlar, tezler ve sorunların olduğunu söyleyerek şüpheciliğin kapısına kadar gider. Fakat genel olarak onun önermesel bilgiyi yüksek oranda pekiştirilmiş yaklaşımlar olarak tanımladığını söyleyebiliriz.⁴ Ancak bu şekilde çağdaş epistemolojideki sorunları görmezden gelen ve onun terimlerine başvurmayan çok az düşünür vardır. Swinburne, Plantinga,

1 Chisholm 1989, s. 99. Murat Baç, "Can Realists Know that They Know?", *Acta Analytica*, sayı 19/32, 2004, s. 67. İslam felsefesindeki tartışmalar için bkz. Deborah L. Black, "Avicenna on Self-Awareness and Knowing that One Knows", *The Unity of Science in the Arabic Tradition*, editör: Shahid Rahman, Springer Science, Business Media, 2008, ss. 63-88. H. P. van Ditmarsch, "Logical Fragments in Ibn Khaldun's *Muqaddimah*", *The Unity of Science in the Arabic Tradition*, s. 283.

2 Chisholm 1989, s. 99.

3 Şahabettin Yalçın, "Doğal Epistemoloji Mümkün müdür?", *Felsefe Tartışmaları*, sayı 29, 2002, ss. 39, 42, 44.

4 Gürol Irzık, "Critical Rationalism", *The Routledge Companion to Philosophy of Science*, editör: Stathis Psillos ve Martin Curd, Routledge, London 2008, s. 63.

Goldman ve Nozick gibi dışsalcılık taraftarları, bazı düzeltmeler yaparak geleneksel terimlere başvurmayı sürdürürler.

İçselcilik ve dışsalcılık ayrımı, temelde şanslı bilgi dışına nasıl çıkaracağımızla ilgilidir. Geleneksel epistemoloji, gerekçelendirmede bazı sınırlamalara giderek gerekçelendirmenin genel gevşek kullanımını daha sıkı hale getirir. Bu şekilde gerekçelendirme ile birlikte degettierizasyonun doğru inancı bilgiye dönüştürebileceğini ileri sürer. Degettierizasyon, gerekçelendirme üzerinde sınırlamalar getirmeyi ifade eder. Örneğin Chisholm, gerekçelendirmedeki tüm rasyonel süreçlerin nihai olarak bazı temel önermelere dayanması durumunda şansın dışarıda kalacağını ileri sürer. Çıkarımla elde ettiğimiz tüm inançlarımız, daha az çıkarıma dayanan inançlarımıza, onlar da daha az çıkarıma dayanan inançlarımıza dayanır. Bu şekilde kendisi çıkarıma dayanmayan ilk ya da temel inançlara kadar geri gideriz. İnançlarımızı sürekli daha güvenli temel inançlara dayandırmaya geri gidiş tezi (regress argument) tezi adı verilir.

Ernest Sosa, iki tür epistemik bilginin olduğunu söyler. Birincisi, bir olguya dair bilgi, diğeri ise bilginin doğasına dair bilgidir. O, ikincisinin yeterince ele alınmadığını ileri sürer ve epistemolojinin ilgisinin daha ziyade bu tür bilgiye olduğunu düşünür. Sosa, bilginin doğasına dair bilgi veren koşulu “teminat” (warrant) olarak isimlendirir. Teminat koşulu, biliyor olduğumuzu bilmemizi sağlayan dördüncü koşuldur. Bu koşul ya da unsur, gerekçelendirmenin anlamını sınırlandırarak tam olmasını sağlar.⁵ Çağdaş epistemolojide biliyor olduğumuzu veya bilgimizin doğasını bilmemizi sağlayan koşula, “teminat koşulu” adı verilir. Teminat ya dördüncü koşul ya da gerekçelendirmenin anlamını daraltan koşul olarak kabul edilir. Fakat her iki anlamda da o, ikinci dereceden bir bilmeyi ve birinci dereceden bilmeyi teminat altına almayı ifade eder.

Teminat koşulu, geleneksel üç unsurun şanslı dışarıda bırakmaya yetmediği durumlarda p’yi bildiğimizden emin olmamızı sağlamayı amaçlar. p’yi bildiğimi nasıl bilebilirim? Bsp* olduğu yerde BBsp** olduğundan nasıl emin olunabilir? Bu sorunun BBBsp, BBBBsp durumları şeklinde devam edeceği çok açıktır. Bunu sonsuza kadar götürmek imkânsızdır. Ancak Bsp durumu dışındaki tüm durumların bilişsel bir başarı ile elde edilmesini sağlayan koşula “teminat” adı verilir. Teminat, Gettier sorunun çözümü için ileri sürülen bir koşuldur.

Çağdaş epistemolojide şans önleyici de denilen bu koşulla ilgili iki temel yaklaşım vardır. Birincisi, gerekçelendirmeyi sağlayan kanıtlarla inanç arasında kurulacak uygun bir ilişki biçimi, şanslı önlemek için yeterli olacağını ileri sürer. Bu yaklaşımda gerekçelendirmeye bazı zihinsel sınırlamalar getirilerek öznenin p’yi bildiğini teminat altına alabileceği ileri sürülür. İçselcilik diye tanımlanan bu yaklaşım, geleneksel gerekçelendirme düşüncesini takip eder ve onu sınırlayan zihne ait bir teminat koşulu önerir. Bu zihinsel araçlar, sağlam dayanaklar, sarsılmaz öncüller, doğruluğa götüren nedenler gibi terimlerle ifade edilir. Diğer taraftan teminat koşulunu zihnin dışında arayan düşünürler, bu dayanakların şanslı dışarıda tutması için onların zihne nasıl geldiklerine bakmakla mümkün olabileceğini ileri sürerler. Zihne ancak güvenli bilişsel süreç ve yöntemlerle gelen kanıtlar, inançlarımızı teminat altına alabilir. Bu açıdan içselciler, teminat koşulunu üçüncü koşulla ifade ederken dışsalcılar, onu başka bir kavramla ifade ederler. Dışsalcılar, gerekçelendirmenin normatif bir anlam ifade ettiğini söyleyerek dördüncü koşulu “güvenilirlik” terimi ile ifade ederler.

5 Ernest Sosa, “Two Conceptions of Knowledge”, *The Journal of Philosophy*, sayı: 67/3, 1970, ss. 59, 63.

* S, p olduğunu biliyor.

** S, p olduğunu bildiğini biliyor.

Clark, Chisholm ve Lehrer'a göre teminat koşulu, kanıt ve inanç arasındaki ilişki biçimlerine dayanır. Goldman, Nozick ve Plantinga gibi dışsalcılar ise teminatı bu ikisinin dışında ilave bir unsurla tanımlarlar. Kanıt ve kanıtlanan dışında gerekçelendirme için en önemli özellik, doğru bilgiyi gösterecek güvenli (doğruluğu temin edecek) bir yöntem olmasıdır. Dışsalıcı gerekçelendirmeye göre yanılmayı veya şans eseri bilmeyi ortadan kaldırmak için doğruluğu güvenli bir yolla göstermek gerekir. Dışsalcılar, dördüncü koşulu "teminat" ya da güvenilirlik koşulu olarak ifade ederler ve bilgiyi "teminat altına alınmış doğru inanç" (warranted true belief) ya da "güvenli bir süreçle gerekçelendirilmiş doğru inanç" şeklinde tanımlarlar.⁶ Onlar için gerekçelendirmeyi sınırlayan ifade, "kanıtların güvenilir bir süreçle elde edilmiş olmasıdır." Güvenilirlik, şansı bilgiden arındıran bir niteliktir.

Plantinga'nın uygun işlev (proper function) düşüncesine dayandırdığı dışsalıcı görüşü, teminatı şöyle açıklar: S öznesi için p inancı, onda sadece bilişsel yeteneklerine uygun olan bilişsel bir çevrede uygun bir şekilde işleyen bilişsel yetenekler vasıtasıyla elde edilmişse teminat altına alınmıştır. Bu şartlar altında elde edilen teminat derecesi, işlevi giderek artan inanç derecesidir.⁷ Uygun işlevle kastedilen inançların işlevi değildir, inançlar veya bilgi elde edilirken kullanılan araçların, örneğin duyu organlarının işlevini tam olarak yerine getirmesidir. Algılarımızın uygun bir şekilde çalıştığından ve onların uygun bir şekilde çalışmasını engelleyen durumların olmadığından emin olacak şekilde bir tecrübeye sahip olmamız durumunda inancı teminat altına almış oluruz. Gerekçelendirmenin şansı dışarıda tutmak için algılama sürecini teminat altına almış olması gerekir. Dışsalcılar, deontolojik ya da normatif bir anlamı çağrıştırmaları nedeniyle gerekçelendirme terimini üçüncü ya da dördüncü koşul olarak kullanmayı tercih etmezler. Onlara göre doğru inancı bilgiye dönüştüren koşul, epistemik sorumluluğu ihtiva etmez. Plantinga, "teminat" teriminin de deontolojik/normatif anlamı çağrıştırdığını ifade eder. Ona göre Chisholm'un "olumlu epistemik statüler" ve Ernest Sosa'nın "epistemik uygunluk/kavrayış" (aptness) terimleri daha uygun görünmekle birlikte uzun oldukları için kullanılmaya uygun değildir.⁸ Bu nedenle onlar gerekçelendirme terimini kullansalar bile kastettikleri içselcilerin anladıkları değildir.

Plantinga'nın bu açıklamasında teminat koşulu, epistemik öznenin zihin dünyasındaki inancının kanıtlarla desteklenmesiyle ve öznenin inancı ile ilgili zihinsel kesinlik düşüncesine sahip olmasıyla ilgili değildir. Teminat fikrinde kanıtların inançları pekiştirmesinden öte kanıtların zihin dışındaki durumları ve onların olgusal olarak birbiriyle uygunluk içinde bulunmaları esastır. Ayrıca bu uygunluğun güvenli işleyen bilişsel araçlar yoluyla gösterilmiş olması şarttır. İçselciler, uygunluğu zihindeki inançlarda ararken dışsalcılar, olgularla doğruluk arasında ararlar. İçselciler, gerekçelendirmeyi inanç ve kanıt arasındaki mantıksal bağlantı olarak görürlerken dışsalcılar, olgular arasındaki uygunluğu bize gösterecek yöntemle doğruluk arasındaki ilişkiye bağlarlar. İkincide esas olan mantıksal değil olgusal bağlantılardır.

İçselciliğin gerekçelendirmenin anlamını sıkılaştırma ve sınırlama çabası karşısında dışsalcılık, onun anlamını gevşetme yoluna gider. Anlamı sınırlama ve sıkılaştırma, onun deontolojik içeriğini de artırmaktadır yani bilgiyi, onun konusu olan nesnelere (dış dünyadan) kopararak sadece zihnin kendi başına ortaya çıkardığı bir ürün haline getirir. Dışsalcılık açısından şansı engellemek için bilginin üçüncü koşulu olarak gerekçelendirmeyi aynen bırakmak (Quine ve Rorty gibi radikal dışsalcılar hariç) ve biliyor olduğumu bildiğimi göstermek yerine bilgi elde etmemi sağlayan algı, şahitlik, bellek, içebakış, bilinç gibi bilme araçlarının güvenilir bir şekilde bana bilgi verdiğini garanti altına almak gerekir. Bu açıdan

6 Plantinga 1993a, s. 3. Swinburne 2001, s. 4.

7 Plantinga 1993a, s. 24.

8 Plantinga 1993a, ss. 4-9. Swinburne 2001, s. 3.

Gettier sorunu karşısında iki temel yaklaşım ortaya çıkar: gerekçelendirme ve güvenilircilik.⁹ Teminat koşulu, bu iki yaklaşım üzerinden tartışılır.

---

9 Steup 2008, s. 474.